

A Népszava centenáriumán

Első ízben fordul elő a magyar sajtó történetében, hogy egy élő politikai sajtóorgánium századik születésnapjához érkezik.

A Népszava százesztendőös története ellentmondásos: nekilendülések és megtorpanások tarkítják. Elsárgult évfolyamainak hasábjain a küldetés igaz szavait olykor a nagy ügýhöz méltatlan, a mozgalom érdekeivel ellentétes megalkuvás hangja nyomja el. A szocialista utókor — a századik születésnapon is — éppen olyan joggal rója fel a lap hibáit, kéri számon tőle mulasztásait, mint ahogy fenntartás nélkül elismeri érdemeit; a munkásosztálynak, a munkásmozgalomnak s vele a nemzeti felemelkedés ügyének tett szolgálatait. Ugy véljük, ez a legméltóbb módja e megemlékezésnek.

Szólunk kell azokról az erőfeszítésekről, amelyeket a Népszava az önálló munkáspárt megteremtéséért tett. Ennek intenzitása persze a mozgalom különböző irányzatainak erőviszonyai szerint ingadozott. Frankel Leó rövid budapesti tevékenysége a hazai marxista publicisztika alapjának letételét is jelentette. A 80-as évek végén előtérbe került Engelmann Pál vezette radikális csoport ismét az osztályharc propagandistájává tette a lapot. A Népszava háromnegyed évszázadon át a szocialdemokrata mozgalom vezető rétegének szócsöve volt s magán viseli e ténynek minden pozitív és negatív velejáróját.

Amikor a 90-es évek második felében a radikális csoport kiszorult a vezetésből, a lap tartósan az ideológiailag-politikailag jórészt egységes, új pártvezetőség irányítása alá került. Irányzata ekkor nagyjában megfelelt a munkásmozgalom nemzetközi porondján kialakult centrális helyzetű Kautsky-féle irányzatnak. Nagyjában. Mert a lap fő vonalát reprezentáló főszerkesztő, Garami Ernő mellett, tőle jobbra és tőle balra álló személyiségek is megszólaltak a Népszavában. Bokányi Dezső patétikus szövegeit, Kunfi Zsigmond erőteljes publicisztikáját, Szabó Ervin logikára felépített érvelése egészítette ki, Alpári Gyula szenvedélyes útkereső cikkei tarkították, a fiatal Varga Jenő higgadt, meggyőző gazdasági elemzései tették változatossá a lapot. Ekkor kezdte négy évtizedes tevékenységét a Népszavánál Révész Mihály is, aki elsőként dolgozta fel később a lap történetét.

Erre az időre esik (egy 1895-ös sikertelen kísérlet után) a napilappá válás. A Népszava napilap első számának 1905. április 1-i megjelenése egyik jele volt annak, hogy a magyar munkásmozgalom olyan társadalmi erővé nőtt, amellyel ezután mindenkinek számolnia kellett.

A lap fő gyengéje az volt, ami a pártvezetőség: politikai programja nem lépett túl a demokratikus jogok, elsősorban az általános választójog követelésén. Ezzel együtt is tény, hogy a Népszava az első világháború előtti időszakban nagy hatású nevelője, szervezője volt a magyar munkásosztálynak. Akarva-akaratlan baloldali ellenzékét is nevelt, amely egyre erőteljesebben kérte számon a vezetőktől a Népszavából megismert elvek érvényesítését.

Sok helyet juttatott a szépirodalomnak is. Ezt a rovatot Bresztovszky Ernő, majd Révész Béla vezette. A kibontakozó, programosan szocialdemokrata irodalom élén Gyagyovszky Emil, Farkas Antal, majd Várnai Zseni állt. Számos írása jelent meg a Népszavában a kor óriásainak, Ady Endrének és jónéhány neves hazai és külföldi polgári szerzőnek is.

Nem ilyen kedvező a kép a következő időszakokban.

Az első világháború és a forradalmak nagy próbatételén a lap nem állta meg múltjához méltóan a helyét. Szocialsovinizmus, aztán pacifizmus, majd a forradalmi mozgalmak fékentangtása — túlnyomórészt ez jellemezte tendenciáit. Az őszirózsás forradalom után, sőt a Tanácsköztársaság idején is Weltner Jakab szerkesztette — vagy inkább óvatosan manővereztette a forradalmi hullámvérés és a visszavonulási szándékok között.

Az első proletárdiktatúra hónapjaiban a Népszava az egyesült párt reggeli lapja volt. Magatartása ekkor ingadozó, ellentmondásos. A Tanácsköztársaság sikerein fellelkesedett; de a kételyt terjesztette, amikor a munkáshatalom nehéz helyzetbe került. Hasábjain indult el a szakszervezetek szerepéről szóló vita, amelyben a különböző előjelű hibás nézetek összecsapása csak bomlasztotta az ügyis bizonytalan egységet.

S hogyan állta meg helyét a Népszava, a Tanácsköztársaság leverését követő ellenforradalmi korszakban? A fehérterror szörnyűségeit élesen megbélyegezte. Az ellenforradalom nemcsak az illegálisba szorult kommunistákat pusztította, üldözte a szocialdemokratákat is. 1920. február 17-én az Ostenburg-különítmény tagjai meggyilkolták a Népszava akkori szerkesztőjét, Somogyi Bélát és fiatal munkatársát, Bacsó Bélát. Temetésük tömegdemonstráció volt a terror ellen, a munkásság eltiport jogaiért és nem utolsósorban — a Népszava védelmében.

A Népszava ugyanis — bár irányítása túlnyomórészt a jobboldali szocialdemokraták kezébe került — ebben az időben is a munkásság lapja volt. A munkásosztály és a munkásmozgalom egyetlen legális napilapja. Küzdött a fasiszta diktatúra külföldi és hazai megnyilvánulásai ellen, harcolt a demokráciáért, védelmezte a munkások vívmányait, fellépett munkakörülményeik javításáért. Mindez elismerésre méltó, de messze elmaradt a kor támasztotta követelményektől.

Súlyos tények nyomják le a mérleg másik serpenyőjét. Az ellenforradalmi rendszerbe való beilleszkedés propagandája, amelynek kirívó aktsa volt a Horthy-nak nyújtott békülőkéz, a Bethlen-Peyer paktum szellemét tükröző publicisztika a Népszavában. Ehhez „logikusan” társult a levett Tanácsköztársaság megtagadása, a proletárdiktatúra elvi és gyakorlati elutasítása és az elvakult, a mozgalom gyengítését is vállaló, makacs kommunistaellenesség. Mindez kisebb-nagyobb hullámzásokkal, de lényegében érvényesült, Vanczák János, Farkas István, Mónus Illés és mások szerkesztői tevékenysége idején.

Nagy érdeme viszont a korszak Népszavájának József Attila verseinek sorozatos közlése már 1924-től. Mellé a harmincas években egy új költőgeneráció tagjai — Lukács László, Zsigmond Ede, Fenyő László, Radnóti Miklós és mások sorakoztak fel, köztük sokan olyanok, akik a mai szocialista irodalom neves képviselői közé tartoznak.

A harmincas évek második felében — nyilvánvalóan a világpolitikai és a hazai fejlemények hatására — egyéb kedvező változások jelei is mutatkoztak a lapban. A kommunisták kezdeményezte néppfrontos összefogás gondolata azonban csak a második világháború kitörése után talált talajt ezen a tőn. Szocialdemokrata részről ez Szakasits Árpád nevéhez fűződik, aki 1939-ben a lap főszerkesztője lett s hamarosan következetes antifasiszta újságírókból — kommunistákból és baloldali szocialdemokratákból — álló munkatársi gárdát alakított ki.

Hosszan lehetne részletezni, hogyan tündek el a lapból a kommunistaellenes, szovjetellenes megnyilvánulások, hogyan állt a lap a szélesedő olvasótábor helyeslése közepette egyre világosabban az antifasiszta összefogás szolgálatába. S hogyan vezetett mindez a Népszava felszabadulás előtti történetének legkimagaslóbb tettehez, az 1941-es egységfrontos karácsonyi szám előkészítéséhez, megjelenéséhez.

A szerkesztőség — a pártvezetőség egyes tagjainak ellenzésével szemben is — bátran vállalta a nem veszélytelen akció megszervezését. S 1941 karácsonyán a munkásmozgalom legális lapjában kommunista, szociáldemokrata és különböző neves polgári személyek írásai jelentek meg már puszta demonstratív együttetésükkel is az összefogás gondolatát sugallva. Történelemtől, irodalomtól, művészetéről és más társadalmi kérdésekről szóltak a cikkek, de kicsendült belőlük a közös mondanivaló: a szükség és a készség az összefogásra. A szerzők névsorából: *Bajcsy-Zsilinszky Endre, Balogh Edgár, Benedek Marcell, Darvas József, Dési-Huber István, Földes Ferenc, Földes Mihály, Kállai Gyula, Kasztl András, Markos György, Mód Aladár, Móricz Zsigmond, Révész Mihály, Szakasits Árpád, Szekfü Gyula, Várnai Dániel* stb.

A Népszava karácsonyi száma nagy visszhangot keltett a társadalom minden rétegében s kiindulópontja lett az egységfront újabb akcióinak. 1942 februárjában a Népszavában jelent meg a Magyar Történelmi Emlékbizottság felhívása s következett a március 15-i tüntetés előkészítése. Az ezt követő hatósági megtorlások nyomán a pártvezetőségben és a szerkesztőségben is az egységfront ellenzői nyomultak előre. Az 1943 őszén indult új fellendülésnek pedig az ország német megszállása vetett véget 1944. március 19-én.

Csaknem egy éves szünet után 1945. január 26-án a felszabadult Debrecenben, február 18-án pedig már Budapesten jelent meg újra a Népszava. A főszerkesztői tiszteet ismét Szakasits Árpád vette át, a felelős szerkesztő Száva István, 1948 márciusában pedig Horváth Zoltán lett.

A Népszava a felszabadulást követő években többnyire az egységfront immár hagyományos szellemében írt, a népi demokratikus forradalom bonyolult körülményei között túlnyomóan pozitív szerepet töltött be. A szociáldemokrata párt belső harcaiban többnyire a baloldali álláspontját képviselte, s így konstruktív módon vett részt a történelmi jelentőségű feladatokban, a fasiszmus maradványai ellen folyó harcban, a földreformban, a gazdasági újjáépítésben, az infláció leküzdésében, a nagyszabású államosításokban, amelyek lényegében már a szocialista fejlődés perspektíváját nyitották meg az ország előtt.

Nem mindig volt ilyen következetes az új idők legdöntőbb kérdésében, a munkásegység fejlesztésében. Igaz, korrektil betartotta a szakszervezeti mozgalom egységére vonatkozó megállapodást és őszintén képviselte a két munkáspárt együttműködésének ügyét, de a végső konzekvenciák levonását: a munkásosztály szervezeti-politikai egységének megvalósítását — csak a párt balszárnyának erőteljes fellépése, a jobboldali hangadóinak a pártból való eltávolítása után vállalta.

1948 tavaszán végbement a két munkáspárt egyesülésének előkészítése és az SZDP 36. kongresszusán Szakasits Árpád bejelentette, hogy a megegyezés értelmében a Népszava a szakszervezetek lapja lesz.

1948. június 13-án az MDP alakuló kongresszusának napján a Népszava fejlécén már ez látható: „A szabad szakszervezetek központi lapja”. A lap ekkor főszerkesztőként *Harustyák Józsefet*, felelős szerkesztőként *Horváth Zoltánt* tüntette fel.

A centenárium mellett az idén tehát egy másik szép évfordulóról is megemlékezhetünk: 25 évvel ezelőtt kapott napilapot a szakszervezeti mozgalom.

Nehéz volna még a közelmúltól történelmi ítéletet alkotni, az azonban már most leszögezhető: a szakszer-

vezeti lappá válással nem ért véget a Népszava ellentmondásosságának folyamata, de új, másfajta ellentmondások keletkeztek. Azok az ellentmondások tükröztek a lapban is, amelyek egész társadalmi életünket jellemezték: egyfelől a szocializmus építésének lendületes megindulása — amelynek a Népszava is érdeemes harcosa volt —, másfelől a torzulási folyamat, amely a párt és az állam vezetésében bekövetkezett, s amely a szakszervezeti tevékenységre és a lap munkájára is károsan hatott. E nehéz időkben a lap szerkesztését *Komor Imre*, majd *Oroszi István* végezte.

Ne részletezzük itt most az ellentmondások megnyilvánulásait, következményeit, azt, hogy milyen zavarok vezetett a személyi kultusz, a törvénytelen eljárások gyakorlata az ország életében, s azt sem, hogyan vezetett a hibák kijavításának szándéka a revizionista támadáshoz, a zűrzavar fokozódásához, s hogyan torokolt mindez a néphatalmat veszélyeztető véres ellenforradalomba. Az olvasók többsége még emlékszik erre. Emlékszik, hogy az ellenforradalom napjaiban porondra lépett a „szociáldemokrata” Népszava, a szakszervezetek lapja pedig átmenetileg *Népakarat* címmel jelent meg még a konszolidáció első szakaszában is *Várkonyi István* szerkesztésében.

Ma már közhelynek hangzik, hogy ami Magyarországon az ellenforradalom leverését követően végbement: az gyorsan túlnőtt a konszolidáció fogalomkörén. A magyarországi népi demokratikus rendszer az alapok lerakását befejezve a szocialista társadalom teljes felépítésének szakaszába lépett. Hogy mindebben mennyire részes és közben társadalmi súlyában mennyire növekszik a szakszervezeti mozgalom — vele együtt napilapja — erről manapság mindannyiunknak személyes tapasztalataink, benyomásaink vannak. A történeti vizsgálódás később teszi mérlegre.

Most csak néhány ténnyt és benyomást:

A Népszava, amelynek főszerkesztője 1959-től *Timmer József*, 1970-től *Siklós János*, e másfél évtizedben tömeglap lett. Példányszáma folyamatosan emelkedik, jelenleg napi 300 ezer körül van. Tömeglap s egyúttal a szakszervezeti munka tájékoztató orgánuma: hasábjain szerencsés arányban kapnak helyet a kül- és belpolitika problémái, az egész társadalmat érintő különféle napi kérdések és a szakszervezeti élet általános érdekű mozzanatai.

Amunkásmozgalom, a szakszervezetek harcoshagyományainak őrzője, ápolója — s egyúttal a jelen minden fontos mozzanatát kommunista szemlélettel vizsgáló közéleti fórum. Magánának tekintti és érdemi módon képviseli a szakszervezet országépítő, versenyszervező funkcióját, de ugyanennyire érdemileg fordítja figyelmét a közvetlen érdekvédelemre, a munkügyi problémákra. Az egyéni, a csoport- és az osztálytársadalmi érdekek összhangjának kialakítására, erősítésére törekszik.

Úgy látszik, napjainkban valósul meg az, amit *Kossa István* írt 1948-ban a szakszervezeti lappá vált Népszavában: „A Népszava éles és tiszta fegyvere lesz a szakszervezeti mozgalomnak.”

Ebben a házban készült négy évtizeden át a Népszava. Képünkön a szerkesztőség és a kiadóhivatal VIII. Conti utcai épülete

